

BOOKA.

Knjiga **112**

ELENA FERANTE
MRAČNA Kći

Naslov originala

ELENA FERRANTE

LA FIGLIA OSCURA

Copyright © 2006 by Edizioni E/O.

ZA IZDAVAČA

Ivan Bevc

Nika Strugar Bevc

© za srpsko izdanje

BOOKA

11000 Beograd, Kapetan Mišina 8

office@booka.in

www.booka.in

PREVOD SA ITALIJANSKOG

Jelena Brborić

LEKTURA

Agencija Tekstogradnja

KOREKTURA

Borka Slepčević

PRELOM

Bodin Jovanović

DIZAJN KORICA

Monika Lang

ŠTAMPA

DMD Štamparija

Beograd, 2019.

Tiraž 3000

Sva prava zadržana.

Nijedan deo ove knjige ne može se koristiti
niti reprodukovati u bilo kom obliku bez pismene
saglasnosti izdavača.

MRAČNA KČI
ELENA FERANTE

1.

Počeh da se osećam loše nakon manje od sat vremena vožnje. Ponovo sam osetila probadanje u boku, ali odlučih da ga na neko vreme zanemarim. Zabrinuh se tek kada mi postade jasno da mi ponestaje snage da držim ruke na volanu. U roku od nekoliko minuta učini mi se da mi glava postaje sve teža, farovi su mi bleđeli pred očima, ubrzo zaboravih i da se nalazim za volanom. Umesto toga, činilo mi se da sam na moru, u podne. Plaža je bila pusta, more mirno, iako se s jednog stuba vijorila crvena zastavica. Moja majka me je, kao devojčicu, često plašila njome, govorila je: Leda, ukoliko vidiš crvenu zastavicu, ne smeš nipošto da uđeš u vodu, ona pokazuje da je more previše uzburkano, da možeš da se utopiš. Taj strah me je držao godinama, i ni sada, iako je voda bila poput prozirne hartije koja se proteže sve do horizonta, nisam se usuđivala da u nju uđem, bilo me je strah. Govorila sam sebi: hajde, uđi u vodu, mora da su zaboravili da skinu zastavicu, ne usuđujući se pak da načinim korak ka vodi, bojažljivo je dodirujući vrhovima nožnih prstiju. Moja majka mi se povremeno ukazivala na nanosima peska i vikala je na mene kao da sam još uvek devojčica: Leda, šta to radiš, zar ne vidiš crvenu zastavicu?

Kada sam otvorila oči, u bolnici, pred njima mi se na tren zadržala slika mirnog mora. Možda sam upravo iz tog razloga

sebe kasnije ubedila da u pitanju nije bio san već neka zabrinjavajuća uobrazilja koja je potrajala sve do buđenja u bolničkoj sobi. Od lekara sam saznala da sam udarila automobilom u metalnu bankinu, bez teških posledica. Jedina ozbiljna povreda koju sam imala bila je neobjašnjiva rana na levom boku.

Dođoše mi u posetu prijatelji iz Firence, vratiše se Bjan-ka i Marta, čak i Đani. Ispričah im da me je san naveo da sletim s puta. Međutim, dobro sam znala da u pitanju nije bio san. Uzrok svemu bio je jedan moj bezrazložan potez koji, baš zato što nije imao nikakvog smisla, odlučih da nikome ne ispričam. Drugima je najteže ispričati ono što ni sami ne razumemo.

2.

Kada su se moje kćerke preselile u Toronto, gde je već godinama živeo i radio njihov otac, primetila sam, uz mešavinu stida i čuđenja, da uopšte ne osećam bol, naprotiv, da osećam olakšanje, kao da sam ih tek u tom trenutku donela na svet. Prvi put u skoro dvadeset pet godina osetih kako me napušta zabrinutost, da ne moram više da se staram o njima. Kuća je bila u savršenom redu, kao da u njoj niko ne živi, nisam više morala da se brinem o odlascima u kupovinu niti o pranju veša, žena koja mi je godinama pomagala u kućnim poslovima našla je bolje plaćen posao, a ja nisam osetila potrebu da joj nađem zamenu.

Jedina obaveza koju sam imala prema kćerkama bila je da im jednom dnevno telefoniram kako bih čula kako su, šta rade. Preko telefona su pričale kao da su već našle

zaseban smeštaj, a zapravo su i dalje živele sa ocem, ali su mi se, naviknute da nas razdvajaju čak i u rečima, obraćale kao da on ne postoji. Na moja pitanja o tome kako im tamo ide odgovarale su veselim izvrđavanjem, neraspoloženim pauzama ili izveštačenim tonom kojim su se služile u društvu prijatelja. Često su i one mene pozivale, naročito Bjanka, koja je u odnosu sa mnom bila naredbodavnija i zahtevnija od sestre, ali samo kako bi pitala mogu li se nositi plave cipele uz narandžastu suknju, kako bi mi zatražila da nađem nekakve papire koje beše ostavila u nekoj knjizi i da joj ih hitno pošaljem, kako bi se uverila da sam, iako nas razdvajaju kontinenti i široko nebo, i dalje rada da dopuštam da na meni istresaju svoj bes i svoja nezadovoljstva. Ti telefonski razgovori uvek su bili užurbani, ponekad su mi delovali neprirodno, poput razgovora s bioskopskog platna.

Činila sam ono što su od mene zahtevale, ponašala sam se u skladu s njihovim očekivanjima. Međutim, pošto mi je fizička udaljenost onemogućavala da se direktno mešam u njihov život, to ispunjavanje njihovih želja i hirova se proređivalo, počeh da ih shvatam neozbiljno, svaki njihov zahtev delovao mi je zanemarljiv, sva njihova zaduženja posmatrala sam kao rutinsku nežnost. Obuze me čaroban osećaj slobode, kao da bejah stigla do kraja nekog teškog zadatka, kao da sav teret beše spao s mene.

Počeh da radim bez brige o njihovim rasporedima i njihovim potrebama. Noću sam ispravljala studentske radove slušajući muziku, mnogo sam spavala posle podne sa čepovima u ušima, jela sam jednom dnevno, uvek u istom malom restoranu u prizemlju. Za kratko vreme izmenila sam ponašanje, raspoloženja, čak i fizički izgled. Na fakultetu su prestali da me iritiraju glupi mladi ljudi kao

i oni previše inteligentni. Jedan kolega s kojim sam se godinama viđala i povremeno, retko, išla u krevet, jedne večeri mi reče zbunjeno da mu delujem manje rasejano, širokogrudnije. U roku od nekoliko meseci povratila sam mladalačku vitkost i osetila u sebi neku krotku snagu, činilo mi se da ponovo razmišljam dovoljno brzo. Jedne večeri se zagledah u svoj odraz u ogledalu. Bilo mi je četrdeset sedam godina, od četrdeset osme delila su me četiri meseca ali videh da je nekoliko godina zbrisano s mene kao magijom. Ne znam da li mi je to pričinilo zadovoljstvo, izvesno je da sam bila iznenađena.

U tom neobičnom dobrostanju, kada je stigao jun mesec, osetih želju za odmorom, odlučih da odem na more čim završim sa ispitima i dosadnom birokratijom. Potražih smeštaj preko interneta, upoređivala sam fotografije i cene. Naposljetku, iznajmih jedan poprilično jeftin mali stan na jonskoj obali, od sredine jula do kraja avgusta. Zapravo, uspela sam da pođem na odmor tek 24. jula, na miran put, natovarivši auto uglavnom knjigama koje su mi bile potrebne da spremim predavanja za sledeću školsku godinu. Dan je bio lep, kroz otvorene prozore pirkao je suv mirisan vazduh, osetih se slobodno bez griže savesti.

Međutim, na pola puta, dok sam sipala benzin, iznenađeno osetih strepnju. U prošlosti sam volela more, ali sunčanje mi je već petnaestak godina unosilo nervozu, brzo me je umaralo. Pomislih kako će stan zasigurno biti ružan, kako će se za pogled na more ispostaviti da je u pitanju udaljena azurna mrlja zaklonjena zapuštenim jeftinim naseljima. Kako neću biti u stanju da spavam zbog vrućine i nekog noćnog lokala iz koga će preglasno treštati muzika. Ostatak puta prešla sam loše raspoložena, s mišlju da sam mogla da ostanem da na miru radim

čitavo leto u udobnosti sopstvenog doma, udišući klimatizovani vazduh, u tišini svoje zgrade.

Stigla sam na odredište kada se sunce već spuštalo, pred zalazak. Mesto mi se učinilo lepim, u glasovima se čuo milozvučan naglasak, vazduhom se širio prijatan miris. Sačekao me je jedan stariji muškarac guste sede kose, koji se prema meni odnosio ljubazno i s poštovanjem. Stade navaljivati da sednemo u kafe-poslastičarnicu na kafu, a potom mi uz osmeh i odlučan pokret rukom ne dade da u stan sama unesem ni jednu jedinu torbu. Pope se, natovaren mojim prtljagom i zadihan, sve do trećeg i poslednjeg sprata, i spusti mi kofere pred vrata jedne male mansarde, koju su činili spavaća soba, malecna slepa kuhinja koja je gledala direktno na kupatilo, dnevna soba s velikim prozorima i terasa s koje su se kroz suton nazirali obala sva prošarana grebenima i beskrajno more.

Čoveku je ime bilo Đovani, nije bio vlasnik stana već neka vrsta čuvara ili majstora za sve, pa ipak ne htede da prihvati napojnicu, štaviše, maltene se uvredio što ne razumem da mu takvo ponašanje nalažu pravila gostoprimestva. Kada se, uverivši se nekoliko puta da mi je sve po volji, povukao, primetih da se na stolu u dnevnoj sobi nalazi veliki poslužavnik pun kajksija, šljiva, krušaka, grožđa i smokava. Poslužavnik se caklio poput onih sa slika mrtve prirode.

Iznesoh jednu pletenu stolicu na terasu i ostadoh tu da neko vreme posmatram kako se veče polako spušta na površinu mora. Godinama su razlog za odlazak na svako letovanje bile devojčice, i nakon što su odrasle i počele da obilaze svet s društvom uvek sam ostajala kod kuće da iščekujem njihov povratak. Brinuli su me ne samo sve potencijalne nesreće (opasnosti putovanja avionom ili morem, ratovi, zemljotresi, razorni morski talasi) već i

njihova mentalna krhkost, mogući konflikti s prijateljima s kojima behu otišle na put, ljubavne drame zbog olako uzvraćenih ili pak neuzvraćenih ljubavi. Želela sam da u svakom trenutku budem spremna da im smesta pritekнем u pomoć ukoliko im zatrebam, strahovala sam da će me optužiti da sam onakva kakva sam zaista bila, rasejana i odsutna, obuzeta sobom samom. Dosta više. Pridigoh se, pođoh da se istuširam.

Kasnije osetih glad i vratih se poslužavniku s voćem. Otkrih da se ispod privida svežine smokava, krušaka, šljiva, kajsija i grožđa kriju ustajalost i trulež. Uzeh nož, stadoh odsecati poveće gnjile delove, međutim, osetih gađenje zbog trulog mirisa i ukusa, i bacih maltene sve u smeće. Mogla sam da izađem, da potražim kakav restoran ali odustadoh od hrane zbog umora, zbog sna.

Spavaća soba je imala dva velika prozora, širom ih otvorih, ugasih svetlo. Gledala sam kako se svetlost farova povremeno prolama kroz mrak, ispunjavajući na nekoliko trenutaka sobu. Ne treba nikad doći u nepoznato mesto naveče, u to doba sve je tako neodređeno, čovek lako puсти mašti na volju. Pružih se po krevetu u bademantilu, s mokrom kosom, zagledah se u plafon iščekujući trenutak kada će ga obasjati svetlost, stadoh osluškivati zvuke koje je ispuštao nekakav motorni čamac i neku pesmu koja je do mene dopirala poput maukanja. Osetih da mi nedostaju obrisi. Okrenuh se usnulo i na jastuku dotakoh nešto, učini mi se da je u pitanju nekakav predmet od pelira.

Upalih svetlo. Na beloj jastučnici nalazio se nekakav insekt, dugačak dva-tri centimetra, poput velike muve. Bio je smeđe boje, nepomičan, krila prošaranih membrana. Rekoh sebi: u pitanju je cvrčak, možda mu se stomak već raspukao po mom jastuku. Dotakoh ga kraičkom

bademantila, pokrenu se a zatim se ponovo primiri. Muž-jak ili ženka? Stomak ženke nema elastične membrane, ona ne peva, nema je. Osetih gađenje. Cvrčak bode masline i čini da iz kore divljeg jasena kaplje blagodet. Oprezno podigoh insekta s jastuka, pođoh ka jednom prozoru i tamo ga spustih. Tako je započelo moje letovanje.

3.

Narednog dana ubacih u torbu kupaće kostime, pro-stirke, knjige, fotokopije i sveske, sedoh u kola i krenuh putem koji je išao uz obalu, u potrazi za plažom i morem. Nakon dvadesetak minuta, sa svoje desne strane, prime-tih borik, ugledah znak za parking, zaustavih se. Natova-rena stvarima, preskočih bankinu i pođoh putićem koji se crveneo od borovih iglica.

Mnogo volim miris smole, kao mala sam provela brojna leta na plažama koje još ne behu sasvim izjedene cemen-tom kamore, počinjale su tamo gde su se završavali borici. Taj miris za mene je miris leta, budi mi sećanja na letnje igre mog detinjstva. Škripanje suvih iglica pod nogama ili tup udarac šišarki o tlo, tamna boja semenki bora, prizi-vaju mi u misli lik moje majke koja se smeje dok im lomi ljuske, izvlači žučkaste plodove i pruža ih mojim sestra-ma, koje ih bučno zahtevaju, i meni, koja čekam u tišini, ili ih i sama jede, prljajući usta tamnim prahom, i govori, kako bi me navela da budem manje stidljiva: eto, za tebe nema ništa, gora si od zelene šišarke.

Borik je bio veoma gust, pun isprepletanog šiblja, sta-bla koja su rasla pod naletima vetra delovala su gotova da padnu unazad od straha pred nečim što dolazi s mora.

Pazila sam da se ne sapletem o uglačano korenje koje se pružalo po puteljku i borila sam se s gađenjem koje su u meni budili prašnjavi gušteri ostavljajući sunčane mrlje po mom putu i bežeći u potrazi za skrovištem. Hodala sam manje od pet minuta kad ugledah pešćane nanose i more. Prođoh pored krivih stabala eukaliptusa koja su izbijala iz peska, popeh se na drvenu platformu ograđenu zelenom trskom i oleandrima, nađoh se u lepom kupalištu.

Mesto mi se smesta dopalo. Ohrabrila me je ljubaznost tamnoputog čoveka koji je sedeo za kasom, krotkost mladog spasioca bez mišića, visokog mršavog mladića u crvenoj majici i šortsu, koji me je dopratio do mog suncobrana. Pesak je bio sitan i beličast, zadržah se dugo u čistoj vodi, legoh da se sunčam. Potom se smestih u hladovinu sa svojim knjigama i ostadoh da radim u miru sve do zalaška sunca, uživajući u povetarcu i talasanju mora. Dan je protekao u tako spokojnoj mešavini rada, maštarenja i dokolice da smesta odlučih da ću se tu vraćati svakog dana.

Za manje od nedelju dana stekla sam spokojnu rutinu. Prolazila sam kroz borovu šumu uživajući u škriputanju šiškarki koje se otvaraju pod suncem, sviđao mi se ukus izvesnog zelenog lišća koje je podsećalo na mirtu, komadića kore koji su se odvajali od drveća eukaliptusa. Zamišljala sam puteljak zimi, zamrznuti borik pokriven maglom, šimširike s crvenim bobicama. Čovek za kasom me je svakog dana dočekivao ljubazno, pokazujući da mu je milo što me vidi, pila sam kafu i kiselu vodu za barom. Spasilac, koji se zvao Đino, i mora da je bio student, brižljivo mi je otvarao suncobran i ležaljku, a potom se povlačio u senku da poluotvorenih punih usana i napretnog pogleda podvlači olovkom stranice neke debele knjige, spremajući ko zna kakav ispit.

Posmatrajući tog momka osećala sam nežnost. Obično sam dremala sušeći se na suncu ali ponekad nisam spavala, delimično sam zatvarala oči i posmatrala ga s privrženošću, dobro pazeći da on to ne primeti. Nije delovao staloženo, često je izvijao lepo nemirno telo, jednom rukom je mrsio izrazito crnu kosu, pipkao je bradu. Mojim kćerkama bi se sigurno mnogo svideo, naročito Marti, koja se lako zaljubljuje u suvonjave, nervozne mladiće. Meni, ko zna. Davno sam primetila da čuvam malo od sebe i mnogo od njih. I Đina sam sada posmatrala kroz filter Bjankinih i Martinih iskustava, kroz ukuse i strasti za koje sam pretpostavljala da su njihovi.

Mladić je učio ali činilo se da ima senzore nezavisne od čula vida. Ukoliko bih se pokrenula da pomerim ležaljku sa sunca u senku, poskakivao je na noge, pitao me je treba li mi njegova pomoć. Osmehivala sam mu se, odmahivala sam glavom, odgovarala da mogu sama. Bilo mi je dovoljno da se osetim zaštićeno, bez rokova koje treba da držim u glavi, bez neodložnih situacija s kojima se treba suočiti. Niko više nije zavisio od mene, i ja, samoj sebi, napokon, više nisam bila teret.

4.

Mladu majku i njenu kćerku primetila sam tek kasnije. Ne znam da li su tamo bile od mog prvog dana na moru ili su se pojavile kasnije. Tokom prva tri-četiri dana jedva da sam obratila pažnju na jednu pomalo bučnu grupu Napolitanaca, na decu, na odrasle, na jednog čoveka u šezdesetim godinama s podlim izrazom lica, na pet-šest dečaka i devojčica koji su se divlje borili kako u vodi tako

i na pesku, na jednu krupnu ženu kratkih nogu i bujnog poprsja, možda joj je bilo četrdesetak godina, koja se često prebacivala s plaže u bar i obrnuto, s mukom se krećući zbog velikog trudničkog stomaka, tog velikog nagog ispupčenja koje se isticalo između dva dela kupaćeg kostima. Svi su bili u rodu jedni s drugima, roditelji, babe i dede, deca, sestrići, šuraci, zaove i ostala rodbina, bučno su se smejali. Dozivali su se međusobno dugim povicima, dovikivali su se ili su se došaptavali, ponekad su se svađali: velika porodica slična porodici u kojoj sam i sama odrasla, iste šale, ista sladunjavost, isti izlivi besa.

Jednog dana podigoh pogled s knjige i prvi put ugledah izrazito mladu ženu i njenu kćer. Vraćale su se iz vode ka suncobranu, majka kojoj nije moglo biti više od dvadeset godina, pognute glave, i devojčica koja ju je gledala očarano, imala je tri ili četiri godine, nosila je u naručju jednu lutku, onako kako se nosi beba. Razgovarale su spokojno kao da na čitavom svetu postoje samo njih dve. Trudnica im je nešto ljutito dovikivala ispod svog suncobrana, a jedna krupna seda gospođa, od pedesetak godina, potpuno obučena, možda majka mlade žene, nezadovoljno je mlatarala rukama, pokušavajući da im prenese ko zna kakvo neodobranje. Devojka, međutim, kao da je bila slepa i gluva, nastavila je da se obraća isključivo devojčici, hodala je odmerenim koracima ostavljajući za sobom tamne tragove u pesku.

I njih dve su bile deo velike bučne porodice, ali je ona, mlada majka, posmatrana s razdaljine, svojim vitkim telom, u elegantnom jednodelnom kupaćem kostimu, tanim vratom, lepo oblikovanim licem i lepom dugom talasastom kosom, tako crnom da se presijavala na suncu, indijskim crtama lica i visokim jagodicama, jakim

obrvama i pomalo kosim očima odskakala od grupe, poput kakvog misterioznog organizma koji nije podlegao opštim pravilima, poput sada već priviknute žrtve kakve otmice ili zamene beba u porodilištu.

Od tog trenutka stekoh naviku da povremeno okrećem pogled ka njima.

Sa devojčicom kao da nešto nije bilo u redu, ne znam kako tačno to da opišem, možda je u pitanju bila neka detinja tuga ili kakva skrivena bolest. Čitavo njeno lice, u svakom trenutku, bilo je okrenuto majci kao da je poziva da se ne razdvajaju, poput kakve nême molbe bez plaća ili hirovitosti, i majka se pred njim nije povlačila. Jednom prilikom, primetih s koliko joj pažnje i nežnosti nanosi kremu za sunčanje. U drugoj prilici se iznenadih videvši koliko mnogo vremena provode zajedno u vodi, majka beše obuhvatila kćerku oko struka dok ju je ona grlila oko vrata. Smejale su se zajedno, uživajući u blizini svojih tela, dodirujući se nosevima, prskajući se vodom iz usta, ljubeći jedna drugu. Jednom prilikom ih videh kako se zajedno igraju lutkom. Videlo se da se silno zabavljaju, oblačile su je, svlačile, pretvarale su se da je mažu kremom za sunčanje, kupale su je u jednoj zelenoj kantici, sušile su je, žustro je trljajući peškirom kako joj ne bi bilo hladno, privijale su je na grudi kao da joj daju da sisa ili su je hranile kašicama od peska, spuštale su je na leđa da se sunča na njihovom peškiru. Devojka je bila lepa, ali bilo je u toj njenoj ulozi mlade majke nečega što ju je dodatno isticalo, činilo se da za nju na svetu ne postoji niko i ništa sem njene devojčice.

Svakako, bila je deo velike porodice. Upuštala se u žustre razgovore s trudnicom, igrala je karte s mladićima svojih godina preplanulim od sunca, verovatno svojim rođacima, šetala se uz obalu sa starijim čovekom grubog

izgleda (možda joj je to bio otac?), ili s bučnim mladim ženama: sestrama, rođakama, zaovama. Nije mi se činilo da ima muža, nekoga za koga bih sa sigurnošću mogla reći da je devojčicin otac. Primitih međutim da se svi članovi porodice staraju o njoj i o devojčici s privrženošću. Krupna seda gospođa od pedesetak godina pratila ih je do bara da devojčici kupi sladoled. Mladići su, čim bi ih pozvala, prekidali svoje kavge i, mada uzdišući, išli da joj donesu vodu, hranu, šta god joj je bilo potrebno. Čim bi se majka i kćerka udaljile od obale u malom crveno-plavom čamcu, trudnica ih je dozivala: Nina, Lenú, Nineta, Lena, i zadihano se upućivala ka plićaku, dizala je uzbunu uključujući čak i spasioca, koji je skakao na noge kako bi bolje nadzirao situaciju. Jednom prilikom kada su se devojci približila dvojica mladića, očigledno u želji da zapodenu razgovor, smesta se umešaše rođaci, poleteše teške reči i započe gurkanje, malo je falilo da se pobiju.

Neko vreme nisam znala ko je Nina, Ninú, Niné, da li majka ili kćerka, imena su bila brojna, i pomučih se da kroz silno dozivanje dođem do kakvog zaključka. Potom mi, kako sam slušala glasove i povike, postade jasno da je Nina majka. Teže mi je bilo da shvatim kako se zove devojčica, tu je bilo još više zabune. Pomislila sam da ima nekakav nadimak poput Nani, Nena ili Nanela, ali sam potom shvatila da se radi o imenima lutke od koje se devojčica nije odvajala i o kojoj je Nina vodila računa kao da se radi o pravom detetu, maltene drugoj kćerki. Devojčica se zapravo zvala Elena, Lenú, majka ju je uvek zvala Elena, a ostala rodbina Lenú.

Ne znam zašto, zapisala sam ta imena u svoju beležnicu: Elena, Nani, Nena, Leni, možda mi se sviđalo kako ih Nina izgovara. Kad se obraćala devojčici i lutki, glas

joj je imao prijatan dijalekatski naglasak, onaj napolitanski koji volim, blag napolitanski dijalekat igre i nežnosti. Bila sam očarana. Jezik za mene sadrži nekakav skriveni otrov koji povremeno prska iz njega, i za koji protivotrova nema. Pamtim dijalekat iz usta moje majke, kada je, zaboravljajući na blag naglasak, urlala otrovana nezadovoljstvom: ne mogu više s vama, ne mogu više! Naredbe, urlici, uvrede, životne napetosti, u njenim rečima, poput istrošenog nerva koji i na najmanji nadražaj s bolom odbacuje pribranost. Pretila nam je jedanput, dvaput, triput, nama, svojim kćerkama, da će otići: jednog jutra ćete se probuditi a mene ovde više neće biti. U stvarnosti je uvek bila tu, u rečima je neprekidno nestajala. Ta žena, Nina, delovala je tako spokojno, osetih zavist.

5.

Prvoj sedmici odmora primicao se kraj: vreme je bilo lepo, pirkao je blag vetar, mnogi suncobrani bili su prazni, naglasci iz čitave Italije mešali su se s lokalnim dijalektom i jezicima stranaca koji su uživali na suncu.

Potom je došla subota, na plaži se stvorila gužva. Moj kutak u senci našao se pod opsadom mini-frižidera, kantica, lopatica, mišića na naduvavanje, šlaufa i reketa. Odustadoh od čitanja i potražih u gomili Ninu i Elenu, kao da su one kakav spektakl priređivan da mi brže prođe vreme.

Pomučih se da ih ugledam, videh da su odvukle svoju ležaljku na nekoliko metara od vode. Nina je ležala na leđima, na suncu, a pored nje, učini mi se u identičnom položaju, nalazila se lutka. Devojčica je međutim išla ka plićaku sa žutom plastičnom kanticom za zalivanje, punila

ju je vodom, i pridržavajući je obema rukama zbog težine, uzdišući i smejući se, vraćala se kod majke kako bi joj polivala čitavo telo i ublažavala vrelinu sunčevih zraka. Kada bi se kantica ispraznila, išla je da je napuni ponovo, istim putem, isti posao, ista igra.

Možda sam prethodne noći loše spavala, možda mi je kroz glavu prošla kakva ružna misao koje nisam bila svesna; u svakom slučaju, dok sam ih posmatrala tako, nešto mi je kod njih zasmetalo. Elenina otupela metodičnost, na primer: prvo je polivala majčine nožne članke, zatim lutkine, potom ih je pitala da li je dosta, obe su odgovarale da nije i ona je ponovo odlazila po vodu. Nina mi je delovala izveštačeno: maukala je od zadovoljstva, ponavljala je maukanje drugačijim tonom glasa, kao da izlazi iz lutkinih usta i uzdisala: još, još. Pomislih kako priređuje predstavu od te svoje uloge mlade i lepe majke, ne iz ljubavi prema kćerki, već za nas, gomilu s plaže, za sve nas, žene i muškarce, mlade i stare.

Njeno i lutkino telo dugo su polivani. Ona se sva caklila od vode, mlaz koji je prskao iz kantice beše joj nakvasio i kosu koja joj se mokra lepila za teme i za čelo. Nani ili Nile ili Nela, lutka, polivana je sa istom marljivošću ali je upijala manje vode, koja je kapala s plave plastične ležaljke na pesak, ostavljajući po njemu tamne tragove.

Posmatrala sam devojčicino kretanje i ne znam šta mi je zapravo smetalo, možda ta igra vodom ili Ninino paradiranje dok uživa na suncu. Ili njihovi glasovi, naročito glasovi koje su majka i kćerka pripisivale lutki. Ponekad su se glasovi smenjivali, ponekad su govorile uglas, lažno detinji glas odrasle osobe smenjivao se s lažno odraslim glasom devojčice. Pretvarale su se da se radi o jednom, identičnom glasu, koji izlazi iz grla onoga što je zapravo

bio nemi predmet. Ja pak očigledno nisam uspevala da uđem u tu njihovu igru, prema tom dvojnomo glasu osećala sam sve snažniju odbojnost. Svakako, bila sam udaljena od njih, šta me je bilo briga, mogla sam nezainteresovano da pratim njihovu igru, bio je to samo način da mi brže prođe vreme. Međutim, nisam bila u stanju, osećala sam nelagodu kao pred nečim neprirodnim, kao da jedan deo mene apsurdno zahteva da se lutki dodeli jedan trajni glas, ili majčin ili kćerkin, da prestanu da se pretvaraju da su ta dva različita glasa ista.

Bilo je to kao kad se kakva neosetna fizička neprijatnost, zbog silnog razmišljanja o njoj, pretvori u nepodnošljiv bol. Počeh da se jedim. U izvesnom trenutku poželeh da ustanem, da odšetam do ležaljke na kojoj su se igrale i zastanem da im kažem: dosta više, ne umete da se igrate, prestanite. Napustih svoj suncobran baš s tim naumom, nisam bila u stanju da odolim. Naravno, ne rekoah ništa, prođoh pored njih gledajući preda se. Pomislih: prevelika je vrućina, oduvek sam mrzela velike gužve, kad svi pričaju na isti način, kreću se sa istim ciljem, rade iste stvari. Svoju iznenadnu razdražljivost pripisala sam plaži i vikendu, i pođoh da skvasim stopala.

6.

U podne se dogodilo i nešto novo. Dremala sam u hladu, iako je muzika koja je dolazila s kupališta bila preglasna, kad začuh kako trudnica doziva Ninu kao da ima da joj najavi kakav izuzetan događaj.

Otvorih oči, videh kako devojka uzima kćerku u naručje i kako joj radosno pokazuje nešto ili nekoga iza mene.

Osvrnuh se, videh nabijenog, plećatog muškarca, između trideset i četrdeset godina, kako se primiče drvenom platformom, ošišanog na nulu, u uskoj crnoj majici koja je sapinjala težak stomak iznad zelenog šortsa za kupanje. Devojčica ga prepoznade, stade mu mahati, ali nervozno, smejala se i kreveljila, uranjajući lice u majčin vrat. Čovek je ostao ozbiljan, jedva da im je dao znak rukom, bio je lep, imao je prodoran pogled. Zaustavio se bez žurbe da se pozdravi sa upravnikom kupališta, potapšao s privrženošću mladog spasioca koji mu beše smesta prišao, a za to vreme pristiže i njegova pratnja, grupica vedrih ljudeskara, svi su već bili u šortsevima za kupanje, ko s rancem na leđima, ko s mini-frižiderima, ko s paketima koji su, sudeći po ukrasnim trakama i mašnjama, morali biti pokloni. Kada se muškarac napokon spustio na plažu, Nina mu se približila s devojčicom, zaustavivši ponovo malu povorku. On joj je, i dalje ozbiljan, odmerenim pokretima, prvo uzeo iz naručja Elenu, koja mu je položila ruke oko vrata i stala ga nervozno cmakati u obraze, a zatim je, i dalje nudeći obraz devojčici, uhvatio Ninu za potiljak, maltene je primoravajući da se povije – bio je bar desetak centimetara niži od nje – i dotakao joj ovlaš usne svojima, kao da želi da pokaže ko je gazda.

Postade mi jasno da je stigao Elenin otac, Ninin muž. Napolitanci se smesta razveseliše, okupiše se oko njega maltene gurajući moj suncobran. Videh devojčicu kako odmotava poklone i Ninu kako isprobava ružan slamnati šešir. Potom pridošlica pokaza nešto u moru, jedan beli motorni čamac. Stariji muškarac neprijatnog izgleda, dečaci, krupna seda žena, rođaci i rođake stadoše se tiskati na obali posmatrajući čamac i mašući u znak pozdrava. Motorni čamac je prešao liniju oivičenu crvenim bovama,

kretao se vijugavo između plivača, prešao je i liniju belih bova i zaustavio se sa upaljenim motorom među decom i starijim ljudima koji su se kupali u vodi dubokoj svega jedan metar. Iskочиše smesta krupni muškarci bezizraznih lica, nakinđurene žene i gojazna deca. Uslediše grljenje, poljupci u obraz, Nina izgubi šešir, odnese joj ga vetar. Njen muž, poput nepomične zveri koja na prvi znak opasnosti skače s neočekivanom snagom i hitrošću, iako je u naručju i dalje imao devojčicu, uhvatio je šešir u letu pre nego što je sleteo na vodu i vratio joj ga. Ona ga je bolje namestila, šešir mi se iznenada učini lepim i osetih kako mnome struji neobjašnjiva nelagodnost.

Pometnja je rasla. Pridošlice su očigledno bile nezadovoljne rasporedom suncobrana, Ninin muž dozva Đina, pristiže čak i upravnik kupališta. Učini mi se da shvatam da žele da svi budu zajedno, grupa koja je već bila smeštena na plaži i posetioci, da od ležaljki, namirnica, dece i veselih odraslih naprave zbijen tabor. Pokazivali su dva slobodna suncobrana u mojoj blizini, mnogo su gestikulirali, naročito trudnica koja u izvesnom trenutku poče da zahteva od suseda da se pomere, da se prebace s jednog suncobrana pod drugi, kao što se čini u bioskopu kad te neko upita da li bi bio ljubazan da se pomeriš za nekoliko mesta.

Ubrzo je sve poprimilo izgled igre. Kupači su oklevali, nisu bili radi da se pomeraju sa svim svojim stvarima, ali su Napolitanci, kako deca tako i odrasli, to već veselo činili umesto njih i naposletku se svet pomerao maltene sa uživanjem.

Otvorih jednu knjigu ali u meni su se kovitlala teška osećanja koja su sa svakim zvukom, svakom bojom koja mi je proletala pred očima i sa svakim mirisom bivala

sve teža. Taj svet me je razdraživao. Rođena sam u sličnom okruženju, moji stričevi, rođaci i moj otac bili su takvi, prema drugima su se ophodili s nadmenom srdlačnošću. Afektirani, uglavnom izrazito druželjubivi, iz njihovih usta svako pitanje zvučalo je poput naredbe, u poslednji čas ispravljene zahvaljujući lažnoj dobrodušnosti, na mahove su umeli da budu nesnosno uvredljivi i nasilni. Moja majka se stidela prostačke prirode mog oca i svojih rođaka, želela je da se razlikuje od njih, glumila je, unutar tog sveta, lepo obučenu gospođu prefinjenih osećanja. Međutim, na prvi znak sukoba maska je spadala, po ponašanju, načinu govora i sklonosti ka nasilju nimalo se nije razlikovala od ostalih. Posmatrala sam je zapanjeno i razočarano, i planirala da ne budem kao ona, da zaista postanem drugačija i da na taj način pokažem da je uzalud i ružno da nas zastrašuje tim svojim *nikada me više nećete videti, nikada, nikada, nikada*, da je potrebno da se zaista promeni ili da zaista ode od kuće, da nas ostavi, da nestane. Koliko sam samo patila zbog nje, a i zbog sebe, koliki sam samo stid osećala što sam izašla iz stomaka te nezadovoljne osobe. Ta misao me je, tokom pometnje na plaži, dodatno najedila, prezir prema ponašanju tog sveta dodatno je u meni narastao uporedo s nervozom.

U međuvremenu, beše došlo do zastoja u premeštanju. Bila je tu jedna porodica s kojom trudnica nije uspevala da se sporazume, drugi jezik, stranci, želeli su da ostanu pod svojim suncobranom. Okušaše se dečaci, preplanuli rođaci, namračeni starac, pokušaše da ih ubede, uzalud. Potom primetih da razgovaraju sa Đinom, da gledaju u mom pravcu. Spasilac i trudnica uputiše se ka meni poput delegacije.

Mladić mi s nelagodom pokaza strance, oca, majku i dva mala dečaka. Reče da su u pitanju Nemci, upita me znam li njihov jezik, da li bih mogla da im budem prevodilac, a žena, s jednom rukom na dnu leđa, dodatno izbočivši goli trbuh, dodade na dijalektu da se ne razumeju sa onima tamo, da treba samo da im kažem da se prebace pod drugi suncobran, ništa više, kako bi im dopustili da budu svi na okupu, prijatelji i rođaci, da je u pitanju proslava.

Hladno klimnuh glavom Đinu, pođoh da porazgovaram s Nemcima, za koje se ispostavilo da su Holanđani. Osećala sam Ninin pogled na sebi, pričala sam glasno i samouvereno. Još od prvih reči, ne znam zašto, osetih potrebu da se razmećem svojim sposobnostima, razgovarala sam sa zadovoljstvom. Otac pristade, ponovo se uspostavi prijateljski odnos, Holanđani i Napolitanci se zbratimiše. Dok sam se vraćala ka svom suncobranu, namerno prođoh pored Nine i prvi put je videh izbliza. Učini mi se manje lepom, manje mladom, prepone su joj bile loše izdepilirane, devojčica koju je držala u naručju imala je suzno, crveno oko i čelo puno bubuljica od znoja, lutka je bila ružna i prljava. Vratih se na svoje mesto, delovala sam pribrano ali zapravo sam bila veoma uznemirena.

Ponovo pokušah da čitam, bezuspešno. Stadoh razmišljati ne o onome što sam rekla Holanđanima već o načinu na koji sam razgovarala s njima. U meni se javila sumnja da sam nehotice postala glasonoša tog nadmenog nereda, da sam na drugi jezik prevela suštinu jedne uvrede. Sada sam bila besna, na Napolitance, na sebe samu. I zato, kad trudnica pokaza na mene s bolnom grimasom na licu i, obraćajući se dečacima, muškarcima i Đinu, povika: hajde, i gospođa će da se pomeri, jel' tako,

gospođo, da ćete da se pomerite?, odgovorih odsečno, grubo i natmureno: neću, ovde mi je dobro, žao mi je ali uopšte nemam nameru da se pomerim.

7.

S plaže sam pošla u sumrak, po običaju, ali napeta, ogorčena. Nakon što sam odbila da se pomerim, trudnica je nastavila napadno da navaljuje, prišao je i starac da mi kaže nešto poput: šta vas košta, danas ste vi ta koja nama čini uslugu, sutra ćemo je učiniti mi vama, ali je to potrajalo samo nekoliko minuta, nisam stigla ni čvrsto da ponovim da neću, samo sam odmahivala glavom, zatim je ubeđivanje naglo prekinuo Ninin muž, jednom odsečnom rečenicom. Izgovorio ju je s razdaljine ali glasno, reče: dosta, dobro nam je ovako, ostavite gospođu na miru, i svi se povukoše, mladi spasilac poslednji, promrmljao je izvinjenje i povukao se na svoje mesto.

Na plaži sam se sve vreme pretvarala da čitam. Zapravo sam osluškivala dijalekat klana koji je do mene dopirao kao pojačan zvučnicima, zbog njihove vike i smeha nisam bila u stanju da se usredsredim. Proslavljali su nešto, jeli su, pili, pevali, činilo se da veruju da su na plaži sami, ili da smo svi mi ostali tu samo da bismo se radovali njihovoj sreći. Među pokućstvom, koje behu preneli motornim čamcem, bilo je svega, satima su iznosili stvari, obilan ručak, vino, slatkiše, likere. Niko mi više nije uputio ni pogled, niko nije napravio nikakav ironičan komentar na moj račun. Tek kada sam se spremala da krenem, žena s velikim stomakom napustila je grupu i uputila se ka meni. Pružila mi je tanjirić s parčetom rashlađenog kolača boje maline.

„Danas mi je rođendan“, reče ozbiljno.

Uzeh kolač iako mi se nije jeo.

„Srećan rođendan, koliko godina punite?“

„Četrdeset dve.“

Spustih pogled na njen stomak, na pupak ispupčen poput kakvog oka.

„Imate baš lep stomak.“

Licem joj prođe zadovoljan izraz.

„Devojčica je. Deca nikako nisu dolazila, kad ono, eto.“

„Koliko još imate do porođaja?“

„Dva meseca. Moja snaja je svoju devojčicu dobila odmah, ja sam morala da čekam osam godina.“

„To su stvari koje se dogode kad treba da se dogode. Hvala vam, primite još jednom moje čestitke.“

Pokušah da joj vratim tanjirić nakon nekoliko zalogaja, ona međutim na to ne obrati pažnju.

„Imate li vi dece?“

„Dve kćerke.“

„Jeste li ih odmah dobili?“

„Kada sam rodila stariju, imala sam dvadeset tri godine.“

„Velike su.“

„Jedna ima dvadeset četiri godine, druga dvadeset dve.“

„Delujete mlađe. Moja snaja tvrdi da nemate više od četrdeset godina.“

„Imam ih skoro četrdeset osam.“

„Blago vama što ih tako dobro nosite. Kako se zovete?“

„Leda.“

„Neda?“

„Leda.“

„Ja se zovem Rozarija.“

Pružih joj tanjirić s više odlučnosti, uze ga.

„Bila sam pomalo nervozna, prethodno“, počeh nevoljno da se pravdam.

„Ponekad more ne prija. Ili vam kćerke zadaju brige?“

„Deca uvek zadaju brige.“

Pozdravismo se, primetih da nas Nina posmatra. Pođoh kroz borik natmurena, sada mi se činilo da sam ružno postupila. Šta bi me koštalo da sam promenila suncobran, ostali su to učinili, čak i Holanđani, zašto samo ja nisam? Zbog osećaja superiornosti, zbog nadmenosti. Samoodbrane misaone dokolice, iz učene navike da držim lekcije iz bontona. Zbog budalaština. Toliko pažnje bejah posvetila Nini, samo zato što mi se činila fizički bliskom, dok Rozariji, koja je bila ružna i jednostavna, nisam uputila ni jedan jedini pogled. Koliko puta mora da su je pozvali po imenu a da ja na to nisam obratila pažnju. Bejah je ostavila po strani, nije u meni probudila ni trunku interesovanja, anonimna ženska prilika koja svoju trudnoću nosi grubo. Eto kakva sam, površna. A zatim i ona rečenica: *Deca uvek zadaju brige*. Upućena ženi koja se sprema da donese dete na svet, kakva nepromišljenost. Uvek reči pune omalovažavanja, skepse ili ironije. Bjanka mi je jednom prilikom povikala kroz suze: misliš da si bolja od svih drugih, a Marta: zašto si nas rodila kad se samo žališ na nas? Fragmenti rečenica, samo slogovi. Uvek dođe trenutak kada te deca besno i nesrećno upitaju zašto si ih donela na svet. Koračala sam zamišljeno. Borova šuma imala je purpurne nijanse, bilo je vetrovito. Začuh škripanje iza leđa, možda su u pitanju bili koraci, osvrnuh se, tišina.

Nastavih da hodam. Primih snažan udarac u leđa, kao da me je udarila lopta za bilijar. Jauknuh od bola i iznenađenja, okrenuh se bez daha, videh jednu šišarku kako se

kotrlja, veliku poput pesnice, još neotvorenu. Srce mi je snažno lupalo, žustro protrljah leđa kako bih oterala bol. Dah mi se nije vraćao, zagledah se u žbunje oko sebe, u borove koji su se pod naletima vetra njihali nada mnom.

8.

Kada sam stigla kući, skinuh se, ispitah se u ogledalu. Između lopatica sam imala modru masnicu, poput kavih usta, mračnu po ivicama, ružičastu u sredini. Pokušah da je dotaknem prstima, bolela je. Kada pregledah košulju, primetih lepljive tragove smole.

Kako bih se smirila odlučih da pođem u grad, u šetnju, da večeram napolju. Odakle je stigao taj udarac? Pokušavala sam da se prisetim ali bez mnogo uspeha. Nisam bila u stanju da kažem da li je šišarka na mene bačena proračunato, iz nekog žbuna, ili je pala s nekog drveta. Na šta se, naposletku, svodi iznenadan udarac: na čuđenje i bol. Ukoliko sam zamišljala nebo i borove, šišarka je padala s visine, ukoliko sam pak razmišljala o šiblju, o žbunju, pred očima sam imala horizontalnu putanju projektila, videla sam šišarku kako seče vazduh, u pravcu mojih leđa.

Na ulicama je bila gužva subotnje večeri, bilo je tu sveta izgorelog na suncu, čitavih porodica, žena koje su gurale bebeća kolica, očeva koji su se dosađivali i besneli, mladih parova, koji su se privijali jedno uz drugo, i onih starih, koji su se držali za ruke. Miris kreme za sunčanje mešao se s mirisom šećerne vune i pečenih badema. Poput zažarenog ugarka zarivenog između lopatica, bol mi nije dopuštao da mislim ni o čemu drugom osim o onome što mi se dogodilo.

Osetih potrebu da telefoniram kćerkama, da im ispričam šta mi se dogodilo. Slušalicu je podigla Marta, poče da priča na svoj uobičajen način, bez predaha i pre naglašavajući reči. Stekla sam utisak da se plaši, više nego inače, da ću je prekinuti, da ću joj postaviti neko lukavo pitanje, da ću joj nešto prebaciti, ili da ću jednostavno na taj njen preteran, veseo i skeptičan način govora odgovoriti ozbiljnim tonom kojim ću joj nametnuti prava pitanja i prave odgovore. Nadugo mi je pričala o nekoj zabavi na koju su ona i sestra bile primorane da idu, nije mi baš bilo jasno kada, te iste večeri ili naredne. Njihovom ocu je do toga bilo veoma stalo, tamo će biti njegovi prijatelji, ne samo kolege s fakulteta već i oni koji rade na televiziji, važan svet pred kojim je želeo lepo da se pokaže, da pokaže da, iako mu još nije pedeset godina, ima dve odrasle kćerke, kulturne i lepe. Pričala je i pričala, u izvesnom trenutku stade se žaliti na klimatske uslove. Kanada je, uzvikuju, zemlja u kojoj se ne može živeti, ni leti ni zimi. Nije me upitala ni kako sam, ili me je možda upitala ali mi nije ostavila vremena da joj odgovorim. Verovatno je da ni oca nijednom nije pomenula, da sam ja osetila njegovo prisustvo u njenim rečima. U razgovorima s kćerkama osećam prećutkivane reči i rečenice. One se ponekad ljute, govore mi, mama, ja to nikad nisam rekla, to sama govoriš, izmislila si to. Ja pak ništa ne izmišljam, dovoljno mi je da slušam, neizrečeno govori više od izrečenog. Te večeri, dok je Marta pričala bez prestanka, na tren pomislih da se još nije rodila, da nikad nije izašla iz mog stomaka, da samo što nije izašla iz stomaka neke druge žene, iz Rozarijinog na primer, i da će se roditi drugačijeg izgleda, drugačijih osobina. Možda je to ono što je oduvek priželjkivala, da ne bude moja kćer. Neurotično mi je pričala o sebi, s drugog

kontinenta. Pričala mi je o svojoj kosi, o tome kako mora neprestano da je pere jer joj frizura nikada ne ispada kako treba, o frizeru koji joj ju je uništio, i o tome kako iz tog razloga neće ići na zabavu, kako nikada neće izaći iz kuće izgledajući tako, kako će Bjanka ići sama, Bjanka koja ima prelepu kosu. Govorila je kao da sam za sve kriva ja, koja sam je napravila takvu da ne može da bude srećna. Bili su to stari prigovori. Osetih da mi deluje površno, površno i dosadno, previše udaljena od ovog mesta na obali mora, od te večeri i počeh da je gubim. Dok je nastavljala da se žali, širom otvorih oči od bola u leđima, i pred njima mi se ukaza Rozarija, koja me, krupna i s mukom, prati po boriku zajedno s dečakom bandom svojih rođaka. Videh kako se, s velikim golim stomakom, koji se nadvija nad krupnim butinama poput kakve kupole, pritajila i kako me pokazuje kao metu. Kad spustih slušalicu, već se bejah pokajala što sam telefonirala, bila sam još uznemirenija nego pre, srce mi je snažno lupalo.

Trebalo je da večeram, ali je u restoranima bila prevelika gužva, subotom mrzim da sedim sama u restoranu. Odlučih da uzmem nešto u baru ispod svog stana. Stigoh do njega tromim koracima, zagledah se pod staklo oko koga su obletale muve. Uzeh dva kroketa od krompira, prženu kuglu pirinča i pivo. Dok sam bezvoljno jela svoj obrok, iza leđa čuh žamor grupe staraca na teškom dijalektu, igrali su karte, smejuljili su se, bejah ih primetila krajičkom oka kad sam ušla. Za stolom je sedeo i Đovani, majstor za sve poslove koji me beše dočekao i kog od tada više nisam videla. Spustio je karte na sto, približio se šanku za kojim sam sedela. Postavio mi je nekoliko uopštenih pitanja, kako sam, jesam li se privikla na okruženje, kako mi je u stanu, uobičajeno čavrljanje. Međutim, sve

vreme mi se obraćao osmehujući se saveznički, premda nije bilo razloga da mi se osmehuje na taj način, videli smo se jednom, na svega nekoliko minuta i nije mi bilo jasno u čemu bismo mi to mogli biti saveznici. Govorio je tiho, sa svakom rečju sve više mi se približavao, dva puta mi dotače ruku vrhovima prstiju, jedanput mi spusti ruku punu staračkih fleka na leđa. Kada me je upitao može li mi u nečemu biti od koristi, pitanje mi je maltene šapnuo na uvo. Primetih da nas njegovi saigrači posmatraju u tišini, i osetih sram. Svi su bili njegovi vršnjaci, svima im je bilo po sedamdesetak godina, izgledali su poput pozorišne publike, kao da prisustvuju kakvom zapanjujućem spektaklu. Nakon što sam završila večeru, Đovani dade znak šankeru, znak da moj obrok stavi na njegov račun, i ni na koji način nisam uspela da platim. Zahvalila sam mu se, požurih da izađem, i tek kada sam prešla prag, začuh promukli smeh kartaroša, postade mi jasno da taj čovek mora da se razmetao nekakvom prisnošću sa mnom, neznankom, da je tim ponašanjem muškarčine i gazde pokušao da im pruži dokaz nagoveštene prisnosti.

Trebalo je da se razbesnim, međutim, iznenada se osetih bolje. Pade mi na pamet da se vratim u bar, da sednem pored Đovanija, da pokažem da navijam za njega u kartaškoj igri, onako kako bi to učinila neka plava cica u kakvom gangsterskom filmu. Šta je on bio, na kraju krajeva: sasušeni starac koji je na glavi još uvek imao gustu grivu, samo koža prošarana staračkim flekama i dubokim borama, sa žučkastim dužicama i koprenom na očima. Glumio je, mogla sam da glumim i ja. Mogla sam da mu šapućem na uvo, da mu prislonim svoje grudi na ruku, da spustim bradu na njegovo rame gledajući mu u karte. Bio bi mi zahvalan do kraja svog života.